

Pesti kis tükör

Irja Zsolt Béla

Huszonhárom kávéház

Kávéházban szakember vagyok, tíz év óta naponként legalább kétszer járok kávéházba, darabot irtam róla, regényt irtam benne és a szakma technikájába és gazdasági titkaiba is beavatódttam, mert a kávé és a főpincér gyakran állnak meg az asztalomnál, hogy megtárgyalják velem ügyeiket-bajaikat a ventilációtól a neon-csővekig s a megfizethetetlen adótól a nem fizető adósokig. Kitarítottam a kávéház mellett a legnehezebb időben is, amely a kávéház számára nem a mostani, mindnyájunk számára megnehezdedt idő, hanem alighanem éppen a konjunkturának nevezett két-három esztendő volt, amikor a pestiek kezdték komolyan venni, hogy papírban megmilliomosodtak s a kávéházat lenézték, afféle deklaszifikált, ordináre helynek tartották. Akkoriban alakultak lépten-nyomon a faburkolatos, plüssbutoros klubok, a főkomornyiknak lánc volt a nyakában, mintegy a közeli tőzsdekrach előrevetelt jelképéért. A pestiek akkor előkelőek akartak lenni, klóbnak ejtették a társaskört s kezdték megtanulni, hogyan kell elszívni óriási fotójbe süppedten a szivart anélkül, hogy a hamuja leesne a szmókingnadrágra. Közben unatkoztak és unták egymást, hiányzott nekik a kávéházi csapkodás, ordítózás és az utcai ablak, ahonnan látni a nőket, látni, ha a rendőr bevisz valakit, látni a tűzoltókocsit s a pincért mindjárt ki is lehet küldeni az utcára, hogy megkérdezze, hol a tűz.

Nagy önmegtágadásukba került, hogy így izolálták magukat az utcától, amely után állandóan titkolt honvágyuk volt, de a vagyon kötelezett s a vagyonosok számára akkor a dival klubéletet rendelt. A klubbal csak a dunaparti és nagyköruti hotelétterem konkurrált, a színházak minden este tele voltak s előadás után a taxi magától gördült valamelyik hotel bejárata elé. Vacsora után sem a kávéház következett, hanem a lokál, amely abban az időben emancipálódott bohémek, kime-nős férjek és felruccanó vidékiek büntanyájából afféle családias helyé, „ahova az ember elviheti a feleségét”. Ebben az időben kezdett táncolni az uri közönség, ekkoriban lett a családi szórakozás elmaradhatatlan partnerévé a gigolo, aki betáncolta a feleséget és a táncosnő, aki duplanyaku medveférjékből is graciózan lejtő táncost nevelt. S amikor kifáradtak a táncban, még akkor sem került sor a kávéházra. Akkor valaki azt mondta: „Gyertek fel hozzánk, falán lesz otthon valami innivaló és Erzsi csinál majd egy kis káposztalevest.” A kávéházba nem jött senki, ezt én tudom a legjobban, mert állandóan ott ültem a kávéházban, félvilágításban csak mi lézengtünk, egy-két asztalnyi újság-író, művész, politikus, akiknek részben papírban sem volt milliónk, részben afféle „dumaemberek” voltunk, lázas vitatkozók s mialatt mindenki élvezetesen szenvedélyeinek hódolt, ordítva és tajtékzó szájjal vitatkoztunk arról, amiről körülbelül mindnyájan egy véleményen voltunk. Arról, hogy ennek a pesti bucsunak hamarosan vége lesz. Még tartott egy ideig, néhány divatos nő még gazdát cserélt s néhány bukott kávéházat még átalakítottak bankká. Aztán egy hétfőn megváltozott minden. „Ez a hét is rosszul kezdődik” — mondták a törzsvendégek és azóta ez a rosszul kezdődött hét megszakítás nélkül tart. Az éttermek kiürültek, a lokálok becsuktak s hajnalban nem lehetett a lakásokban folytatni a táncot, mert a lakás is le volt zárva. Mi kárörömmel figyeltük ezt a robajt és rémületet a kávéház-ból, mint akik biztos, szolid bárkában ülnek az árvíz közepén. Mindig tudtuk, hogy a pesti embernek a kávéházban a helye, a pesti nyilvános életnek ez az egyetlen, őszinte, önmagától, a pesti tömegigényektől kialakított intézménye. Mi

nem ugrottunk be az etnográfánktól idegen „bal musette”-nek és american bárnak, nem szürcsöltünk cocktaileket, hanem ittuk és szídtuk a feketét, amely abban az időben csakugyan pocsék volt. Tudtuk, hogy a kávéház az „őstalaj”, amelyhez ragaszkodni kell! Itt csinálták Petőfiék a forradalmakat, itt alapították a lapokat, itt indultak el irodalmi mozgalmak, itt szervezték meg a politikusok a nemzeti ellenállást.

Ilyen zsiros televény, ilyen mozgalmas és sűrített „forum Budapestiense” a kávéház s mi tudtuk, hogy előbb-utóbb vissza kell nyernie történelmi szerepét a város életében.

Vissza is nyerte, mert a pestiek visszakullogtak a kávéházba. Ugy jöttek, mint a megtért bűnös, mint a tékozló fiu, a kávéház szó nélkül visszaadta nekik a régi asztalt az ablak mellett vagy az oszlop mögött, ahol nem érezni a légvonalot. A kávéház gyengéd volt, nem kérdezett semmit, úgy tett, mintha nem tudna semmiről, mintha nem olvasta volna az összes bel- és külföldi lapokat, amelyek járnak neki. Kezdődött minden előlről, a pesti ember itta és szídtá a feketét s ha az asztalánál más ült, hívatta a tulajdonost és megfenyegette, hogy kimarad. „Van még más kávéház is Budapestben!” — kiáltotta és ebben igaza volt, mert a bankok és autóképviselők márról-holnapra megint visszaváltoztak kávéházzá. S azóta is születnek és halnak a kávéházak, de a tendencia mégis nekik kedvez. Pest ismét a kávéházban él, természetesen csak úgy, ahogy tud, kevés pénzzel és a békebelihez viszonyítva alaposan megváltozott diszpozícióval. Békében urhatnáságát is kitombolhatta a kávéházban, ur és zsarnok volt a pénzért a pincér felett és sivár, sablonos otthonáért kárpótolta magát a tükrökkel s a hindu, japán és mór motívumokkal. Most sokkal szerényebben ül be a kávéházba, mert a pincér fixjövédelme is respektust ébreszt benne abban a gazdasági bizonytalanságban, amelyben többnyire teng-leng s már nem az otthon dekoratív hiányai vonzzák a kávéházba, hanem az otthontalanság kényszere, még inkább a menekülés az otthon elől. Ha nem is hajléktalan a kávéházi vendég, de többnyire elvesztette az otthonát, amelyet valamikor kedve és szükséglete szerint alapított. Tizezrével költöztek a budapesti családok nagyból kisebb lakásokba, ahol nincs több hely, mint amennyi éppen táplálkozni és alvásra elég s e szűk keretek közé elvitték magukkal nagy gondjaikat és kegyetlen terheiket. Ebből a fülledtségből és tulterheltségből menekül a pesti ember a kávéházba, ahol mégsem érződik a levegőben olyan penétránsan, hogy a világnak vége van s ahol még nem figyelmeztet minden butor arra, hogy többszörösen felül van foglalta és ki van igényelve. Ha valamikor szalonja, kaszinója, játékterme volt a pesti polgárnak a kávéház, akkor most mentőcsónakja, hova újra és újra beugrik, mielőtt végkép megadná magát a sorsának. A kávéház nádas, ahova mindenki, ha nem is besuttogja, de beordítja a leggyötrőbb titkait, sőt — hála hatóságaink hagyománytisztelőnek, amellyel ennek az intézménynek szerzett jogait respektálják — a meggyőződéseit is. Egy ismerősöm például visszajött az emigrációból s jelentkezett egyik hatóságunk vezetőjénél, aki mellesleg okos és kedves ember s a régidőkben barátja volt a hazatértek. Amikor végeztek a hivatalos formalitásokkal, a hatalmas ur megkérdezte tőle:

— Van valami speciális kívánságod?
 — Nem kérek mást — felelt a barátom — csak kávéházi szólásszabadságot.
 — Azt megkapod! — volt az okos válasza s azóta olyan alaposan ki is használja, hogy az egész kávéház éjjel-nappal zeng bele. Aminthogy addig nincs is

HÁLÁS KÖSZÖNET ANNAK
 A NÉMET HADIFOGOLYNAK,
 KI SZOVJETOROSZORSZÁGBÓL
 KICSEMPÉSZTE

ALJA RACHMANOVA
 NAPLÓJÁT, AMELY

SZERELEM, CSEKA, HALÁL

CIMEN MOST JELENT MEG

DANTE KIADÁS — EGESZBÖRKÖTÉSSEN 4.80 PENGŐ

baj a társadalmi renddel, amíg a pestiek a kávéházban ülnek és beszélnek róla, vagy ellene — pláne hangosan. A kávéházi elégedetlenség, amely a törzsasztalnál napról-napra elmennydörög, époly magtalan, mint a darabtéma, amit a szerző mindennap elmesél a kávéházban és végül már annyira kielégül, hogy nem is írja meg.

Már most, hogy kell-e több kávéház Budapestben, mint amennyi van, erre a kérdésre csak a közönség adhat választ s nem a kávéosok ipartestülete, amelynek a közterhek és a házbérek ellen hangoztatott panaszait tudjuk értékelni, de nem állhatunk melléjük, amikor a kávéház-ból, a liberalizmus e szimbólikus csarnokából, ahol csakugyan mindenki azt teheti, amit akar s mindenki szabadon jöhet-mehet, monopóliumot akar csinálni. Ha Budapest huszonhárom új kávéház

akar kinyitni, nyisson ki, pergessen meg néhány pengőt építésznél, asztalosnál, állásnélküli pincérnél — ezt a kezdést, bármily szomorú is, nem szakmai szempontból, hanem általános gazdasági szempontból kell kezelni.

Ha a birtokon belül levők önvédelmi törekvéseit az egész vonalon respektálnák, akkor a gazdasági élet még jobban összetöppörödnék és még rosszabbul mennének a kávéházak. Patikaengedélyt, hitbizományt nem lehet csinálni a kávéház-licenccel — nem szabad kizárni a versenyt olyan területen, ahol a konkurrenciának valóban csak a közönség látja hasznát. Az is nagy dolog manapság, ha az egész vonalon megjavul és olcsóbb lesz a fekete és a kismenü s több lesz a külföldi illusztrált lap, a pesti ember struccpolitikájának e homokja, amelybe gondjainak viharai elől félórára bele szokta furni a fejét.